

Oikeuspsykiatrinen mielentilatutkimus tuomioistuimen päätöksenteon tukena

Sippola, Ville

2024 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Oikeuspsykiatrinen mielentilatutkimus tuomioistuimen päätöksenteon tukena

Ville Sippola
Liiketalous
Opinnäytetyö
05/2024

Ville Sippola

Oikeuspsykiatrinen mielentilatutkimus tuomioistuimen päätöksenteon tukena

Vuosi

2024

Sivumäärä

32

Tämä opinnäytetyö käsittelee oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten käyttöä rikosprosessissa ja niihin liittyvää lainsäädäntöä. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten roolia rikosprosessissa sekä niihin liittyviä eettisiä ja oikeudellisia näkökulmia. Tutkimus perustuu kirjallisuuskatsaukseen ja oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten lainsäädännön analysointiin.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa tarkastellaan oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten käsitettä, sisältöä ja tarkoitusta rikosprosessissa. Lisäksi käydään läpi oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten historiaa, kehitystä ja käytäntöjä eri maissa. Teoriaosuudessa tarkastellaan myös mielentilatutkimusten merkitystä rikosasian käsittelyssä, kuten niiden vaikutusta syyntakeisuuden arviointiin, rikosoikeudellisen vastuun määrittämiseen ja rangaistuksen koventamisperusteisiin.

Empiirisessä osuudessa analysoidaan oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten lainsäädäntöä eri maissa ja niiden eroja. Tutkimuksessa käsitellään muun muassa mielentilatutkimusten käyttöä todistusaineistona oikeudenkäynneissä, tutkimusten toteuttamista, asiantuntijoiden roolia ja oikeussuojakeinoja mielentilatutkimusten tulosten arvioinnissa. Empiirisen osuuden avulla voidaan havainnollistaa erilaisia lainsäädännöllisiä näkökulmia oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten käytössä rikosprosessissa.

Tulokset osoittavat, että oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten käyttö rikosprosessissa on monimutkainen ja herättää eettisiä ja oikeudellisia kysymyksiä. Lainsäädännön erot eri maissa vaikuttavat mielentilatutkimusten käytäntöihin ja vaikutusmahdollisuuksiin rikosprosessissa. Oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten tarkoituksenmukainen käyttö ja niiden oikeudellinen pohdinta on tärkeää, jotta varmistetaan oikeudenmukainen ja tasapuolinen oikeudenkäynti rikosprosessissa.

Asiasanat: oikeuspsykiatria, tuomioistuin, oikeuskäytäntö, syyntakeettomuus, mielentilatutkimus

Ville Sippola

Forensic psychiatric evaluation in support of judicial decision-making

Year

2024

Pages

32

This thesis examines the use of forensic psychiatric evaluations in criminal proceedings and the legislation related to them. The objective of the thesis is to explore the role of forensic psychiatric evaluations in criminal proceedings and the ethical and legal perspectives associated with them. The research is based on a literature review and an analysis of the legislation concerning forensic psychiatric evaluations.

The theoretical part of the thesis examines the concept, content, and purpose of forensic psychiatric evaluations in criminal proceedings. Additionally, it covers the history, development, and practices of forensic psychiatric evaluations in different countries. The theoretical part also discusses the significance of these evaluations in the handling of criminal cases, such as their impact on assessments of criminal responsibility and the determination of grounds for aggravating penalties.

The empirical part analyzes the legislation concerning forensic psychiatric evaluations in different countries and their differences. The study addresses, among other things, the use of such evaluations as evidence in legal proceedings, the implementation of evaluations, the role of experts, and legal safeguards in the assessment of evaluation results. Through the empirical part, various legislative perspectives on the use of forensic psychiatric evaluations in criminal proceedings can be illustrated.

The results indicate that the use of forensic psychiatric evaluations in criminal proceedings is complex and raises ethical and legal questions. Differences in legislation between countries affect the practices and the impact of forensic psychiatric evaluations in criminal proceedings. The appropriate use of forensic psychiatric evaluations and their legal consideration are crucial to ensure fair and equitable criminal proceedings.

Keywords: jurisprudence, court, case law, non-compos mentis, forensic psychiatric evaluation

Sisällysluettelo

1	Johdanto	8
2	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimusmenetelmä	9
3	Rikos ja rangaistus	10
3.1	Rangaistus	12
3.1.1	Laillisuusperiaate ja ajallinen soveltuvuus	12
3.1.2	Tahallisuus ja tuottamus.....	13
3.1.3	Syntakeisuus	14
4	Mielentilatutkimukset	16
5	Oikeuspsykiatriaan liittyvä lainsäädäntö	18
5.1	Oikeudenkäymiskaari	19
5.2	Mielenterveyslaki	20
5.3	Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta	21
6	Tilastoja.....	22
7	Vertailua muihin maihin.....	24
8	Esimerkitapauksia	25
9	Tulevaisuuden pohdintaa	26
	Lähteet	27
	Kuviot	30
	Liitteet	31

1 Johdanto

Oikeuspsykiatrisella mielentilatutkimuksella on merkittävä painoarvo oikeuslaitoksen päätöksenteossa monissa maissa. Näitä tutkimuksia käytetään arvioimaan syytetyn mielenterveyttä ja sen vaikutusta hänen syyntakeisuuteensa tai syyntakeettomuuteensa. Oikeuspsykiatriset asiantuntijat tutkivat syytetyn mielentilaa ja antavat lausuntonsa siitä, onko hän tekohetkellä ollut kykenevä ymmärtämään tekonsa seuraukset ja toimimaan lain vaatimalla tavalla.

Oikeuspsykiatriset mielentilatutkimukset voivat vaikuttaa merkittävästi oikeudenkäyntien lopputulokseen. Jos tutkimus osoittaa, että syytetty oli teon tekohetkellä esimerkiksi vakavan mielenterveyden häiriön tai tajunnan häiriön vuoksi kykenemätön ymmärtämään teon luonnetta tai toimimaan sen mukaisesti, häntä voidaan pitää syyntakeettomana. Tällöin rangaistusvastuu voi poistua tai lieventyä.

Toisaalta, jos mielentilatutkimuksella voidaan osoittaa, että syytetty oli tekohetkellä täysin syyntakeinen ja kykeneväinen ymmärtämään tekonsa seuraukset, tämä voi vahvistaa syytetyn vastuuta ja johtaa ankarampiin rangaistuksiin.

On kuitenkin tärkeää huomata, että mielentilatutkimusten antamat lausunnot eivät ole ainoita tekijöitä päätettäessä syyllisyydestä tai rangaistuksesta. Ne ovat yksi osa laajempaa näyttöä, jota tuomioistuimet käyttävät päätöksenteossaan. Tuomarit arvioivat mielentilatutkimusten lisäksi myös muita todisteita ja olosuhteita ennen lopullisen päätöksen tekemistä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että oikeuspsykiatrisilla mielentilatutkimuksilla on nykypäivänä merkittävä rooli oikeuslaitoksen päätöksenteossa, mutta ne eivät yksinään määrittele syyllisyyttä tai rangaistusta. Ne ovat osa laajempaa näyttöä, jonka perusteella tuomioistuin tekee päätöksensä.

2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä valittu lainoppi tarjoaa monipuolisen lähestymistavan oikeudellisten periaatteiden, sääntöjen ja tapausten analysointiin suhteessa aiheeseen. Lainoppi mahdollistaa syvällisen perehtymisen oikeudelliseen kehykseen, joka ohjaa ja vaikuttaa tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön. Toisin kuin esimerkiksi kvantitatiiviset menetelmät, jotka keskittyvät numeroiden ja tilastollisten analyysien käyttöön, lainoppi tarjoaa laadullisen lähestymistavan, joka korostaa oikeudellisen tiedon ja käsitteiden ymmärtämistä.¹

Tutkimusmenetelmänä lainoppi, joka tunnetaan myös nimellä kirjoituspöytä tutkimus tai oikeusdogmatiikka, perustuu voimassa oleviin oikeuslähteisiin ja sen tavoitteena on valottaa keskeistä oikeudellista sisältöä liittyen tiettyihin oikeudellisiin ongelmiin sekä antaa suosituksia siitä, miten toimia näiden ongelmien kohdatessa oikeusjärjestelmän kannalta. Lainopillisen tutkimuksen päämääränä on analysoida oikeusjärjestelmän sääntöjä ja niiden tulkintaa, tarjoten näin syvällistä ymmärrystä oikeudellisista kysymyksistä.²

Toinen tärkeä tehtävä lainopillisessa tutkimuksessa on voimassa olevan oikeuden systematisointi, eli käsitteiden järjestäminen ja yhteyksien luominen. Tämän avulla pyritään luomaan selkeä viitekehys, jonka avulla oikeudellista järjestelmää voidaan ymmärtää kokonaisvaltaisesti ja sen eri osatekijät voidaan asettaa suhteeseen toisiinsa. Tämä auttaa tutkijoita hahmottamaan oikeudellisen järjestelmän rakennetta ja toimintaa perusteellisesti.³

Kuitenkin lainoppiin liittyy riski subjektiivisesta tulkinnasta ja oikeuslähteiden erilaisista painotuksista, mikä voi vaikuttaa tutkimuksen objektiivisuuteen ja luotettavuuteen, erityisesti monitieteisissä tutkimuksissa. Siksi on tärkeää harkita huolellisesti tutkimusmenetelmän valintaa ja tunnistaa sen vahvuudet ja heikkoudet suhteessa tutkimuskysymykseen ja tavoitteisiin.⁴

---

¹ Hirvonen 2011, 23.

² Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 20.

³ Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 20-21.

⁴ Hirvonen 2011, 25.

3 Rikos ja rangaistus

Rikoksella tarkoitetaan yleisesti ihmisen suorittamaa tekoa, joka on laissa määritelty rangaistavaksi.⁵ Rikos nähdään ensisijaisesti loukkaavan rikoksen tekopaikan yleistä oikeusjärjestystä. Tästä syystä esimerkiksi Suomessa tehdystä rikoksesta aiheutunut käsittely sekä mahdollinen tuomio suoritetaan Suomessa. Rikoksen aiheuttamat vahingot ovat tuntuvimmat yleensä tekopaikalla sekä sen välittömässä läheisyydessä.⁶

Rikosoikeus sallii valtiovallan puuttumisen yksilön suojattuihin perusoikeuksiin sekä vapauksiin. Koska näihin perusoikeuksiin ei voi kajota ilman erityistä oikeutusta, vaatii se taakseen vahvan lakiperustan. Rikosoikeuden järjestelmän kriminalisointiperiaatteet ovat oleelliset työvälineet, joiden avulla voidaan saada rikoslainsäädännöstä hyväksyttävä. Niiden perusta on vahvasti perus- ja ihmisoikeuksissa ja niiden turvaamisessa, joka on valtiovallan yksi tärkeimmistä tehtävistä.⁷ Lailla ei voi säätää rangaistavaksi sellaisia asioita, jotka perustuslaissa ovat määritelty oikeuksiksi. Tämäkin asia on kuitenkin suhteellista. Onko kriminalisointi välttämättömyyden taustalla olevan oikeushyvän turvaamiseksi vai voiko vastaavanlaisen tuloksen saada jollain toisella, vähemmän perusoikeuksiin kajoavalla tavalla. Rangaistusten tulee olla myös oikein suhteutettu teon moitittavuuteen.⁸

Rangaistus sisältää aina jotain haitallista sen saajalle. Tämä edellyttää, että valtiovalta, jolta odotetaan kansalaisille vain hyvän tekoa, on vaadittava vahva oikeutus rangaistukseen. Kysymykseen: ”Miksi rangaistaan?” on parikin eri teoriaa. Retribuutioteorian mukaan rangaistus toimii sovituksena teolle, on suhteellinen sitä kohtaan ja täten oikeudenmukainen. Rangaistaan, koska on tehty jotain aikaisemmin. Reagoidaan yleisesti sovittuun vääryyteen tai rikkomukseen, jolloin koetaan rankaiseminen velvollisuudeksi. Retribuutiota vastaan argumentoidaan yleisesti vertaamalla tätä ”silmiä silmästä, hammas hampaasta” -periaatteeseen.⁹ Teko on jo tapahtunut aikaisemmin eikä teolle enää mitään voi. Esimerkiksi suhteellinen seuraus toisen hengen viemisestä olisi kuolemantuomio. Retribuutio vaatii, että rikoksen tekijä tietää ja kokee tehneensä väärin, muuten tämä ei välttämättä koe rangaistusta oikeudenmukaiseksi eikä ota siitä opiksi.¹⁰

Preventioteorian mukaan taas rangaistaan, jotta jätettäisiin rikos tekemättä. Yleisenä hyötynä tässä pidetään sitä, että mikäli teko on tarpeeksi rangaistava, ei tekijä koe riskiä kiinni jäämisestä sen arvoiseksi.

⁵ Melander 2016, 1.

⁶ HE 1/1996 vp, 4-5.

⁷ Melander 2016, 20-21.

⁸ HE 309/1993 vp, 50.

⁹ Talio-periaate, Hammurabin laki 200 §

¹⁰ Matikkala, 2010, 4.

Yleispreventiota moititaan sillä, että niissä nostetaan rikoksen tekijä esimerkiksi ja pelotteeksi, jotta muut ihmiset pidättäytyisivät rikoksien tekemisestä. Tässäkin on teoriassa mahdollista sortua liian ankariin rangaistuksiin, sillä perusteella että tarpeeksi vakavalla seuraamuksella kukaan ei tekisi rikoksia. Pelotuspreventiaatiota on nähtävissä esimerkiksi Pohjois-Koreassa, jossa esimerkiksi muistitikulla ollut Etelä-Korealainen viihde saattoi johtaa näytöstyyliseen teloitukseen, sekä tämän perheen vankileirille lähettämiseen.¹¹

Preventio näkee, että ihminen aina punnitsisi ennen tekoaan tämän mahdollisia seurauksia, mutta esimerkiksi vahvassa humalassa tai kiihtymystilassa ei välttämättä ensimmäisenä olla punnitsemassa teon hyviä ja huonoja puolia.¹²

Suomessa rikoslaissa säädetyt rangaistukset kajoavat pääsääntöisesti tuomitun vapauteen tai omaisuuteen. Rangaistuksen oletetaan olevan tuomitulle kielteinen ja epämiellyttävä kokemus. Suhteellistamalla rangaistus teon vakavuuteen, yritetään saada tekijän omaa oikeustajua heräämään.¹³ Vastaajan on täytynyt ymmärtää syy-yhteys teon, teon välittömän vaikutuksen ja tästä aiheutuvan seurauksen välillä, jotta rangaistusvastuun edellytykset täyttyvät. Oikeudellinen syy-seuraus-suhteiden arviointi eroaa normaalista luonnontieteen syy-seuraussuhdearvioinnista oleellisesti sillä, kuinka suurella välillä tarkastellaan seurausketjua.¹⁴

Mikäli rikosasian vastaajan syyntakeisuudesta ei voida mennä takuuseen, voi tuomioistuimien oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17:37 edellytysten mukaisesti määrätä tämän mielentilan tutkittavaksi. Ennen mielentilatutkimuksiin määräämistä tuomioistuimen on annettava lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) 11:5a mukaisesti välituomio, jossa on käsitelty kysymystä siitä, onko vastaaja menetellyt kuvatulla ja rangaistavaksi määrättyllä tavalla. Mielentilan tutkimisen täytyy olla perusteltua, jonka lisäksi tutkittavan on suostuttava, tämä on vangittuna tai rikoksesta, josta tätä syytetään, voi seurata yli vuosi vankeutta.

Henkistä terveyttä koskevaa syyntakeettomuutta arvioidaan kahden peruskriteerin pohjalta. Ensimmäinen näistä on lääketieteellisesti todettavissa olevat asiantilat, kuten syvä vajaamielisyys tai mielisairaus. Toinen arvioitava asia on se, kuinka nämä asiat ovat mahdollisesti vaikuttaneet vastaajan havaintoihin, toimimiskykyyn ja motivaatioon tilanteessa, jossa rikos on tapahtunut.¹⁵

---

¹¹ Muistitikku koitui insinöörin kohtaloksi Pohjois-Koreassa - sisälsi ulkomaista viihdettä, Ilta-lehti 2021.

¹² Matikkala 2010, 5.

¹³ Tapani ja Tolvanen. 2016. RIKOSOIKEUS, 1. Rangaistuksen määrääminen, 2. Keskeiset käsitteet ja periaatteet, 3. Rangaistus.

¹⁴ HE 44/2002, 71-72.

¹⁵ HE 44/2002, 14.

3.1 Rangaistus

Rikoksesta voidaan tuomita rangaistus, mikäli rikoslain (39/1889) mukaiset edellytykset täyttyvät. Näitä ovat laillisuusperiaate (1 §), ajallinen soveltuvuus (2 §), syynätakeisuus (4 §) ja tahallisuus tai tuottamuksellisuus (6 §).

3.1.1 Laillisuusperiaate ja ajallinen soveltuvuus

Laillisuusperiaate ja ajallinen soveltuvuus ovat olennaisia periaatteita Suomen oikeusjärjestelmässä, ja ne sisältyvät perustuslain (731/1999) 8 pykälään. Tämä pykälä asettaa selvät rajat tuomioistuinten toiminnalle ja velvoittaa niitä noudattamaan lain säätäjien tekemiä päätöksiä rangaistusten määrittelyssä. Perustuslain mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen teosta, joka ei ole tekohetkellä ollut laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoslaista löytyy myös määräykset muista mahdollisista rangaistuksista, kuten eläintenpitokiellosta (17:23) ja metsästyskiellosta (48a:6).

Lainsäädännön on oltava selvää ja ennakoitavaa, jotta yksilöillä on mahdollisuus tietää, mitkä teot ovat rangaistavia ja millaisia seuraamuksia niistä voi seurata. Laillisuusperiaatteen mukaan rangaistuksen tulee perustua kirjoitettuun lakiin, eikä tuomioistuin voi langettaa ankarampaa rangaistusta kuin mitä tekohetkellä on laissa säädetty. Tämä antaa yksilölle oikeusturvaa ja estää mielivaltaisen rankaisemisen.¹⁶

Perustuslain 8 §:n ajallisen soveltuvuuden periaate edellyttää, että rangaistusasteikko ja rangaistusten muodot ovat voimassa tekohetkellä. Mikäli laki muuttuu niin, että rangaistusasteikkoa lievennetään, voidaan käyttää lievemmän lain rangaistusasteikon alarajaa silloisen lain ylärajan kanssa. Esimerkiksi kuolemanrangaistuksen poistaminen Suomen rikoslaita (HE 99/1949) ja poikkeustilalaita (HE 1/1972 vp) ovat hyviä esimerkkejä siitä, miten laki on muuttunut ajan myötä ja miten tällaiset muutokset vaikuttavat rikosoikeudelliseen järjestelmään.

Näiden periaatteiden noudattaminen on olennaista oikeudenmukaisen ja ennakoitavan oikeusjärjestelmän varmistamiseksi, mikä edistää yksilön oikeusturvaa ja oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.¹⁷

Oikeusjärjestelmän perusteiden lisäksi on tärkeää ymmärtää, miten laillisuusperiaatetta ja ajallisen soveltuvuuden periaatetta sovelletaan käytännössä eri tilanteissa. Tämä edellyttää

---

¹⁶ HE 44/2002 vp, 29-30.

¹⁷ HE 44/2002 vp, 28.

tarkkaa lakien ja säädösten tuntemusta sekä niiden soveltamisen ymmärtämistä erilaisissa oikeustapauksissa. Lisäksi on tärkeää muistaa, että oikeusjärjestelmän toimivuus perustuu myös ihmisten luottamukseen ja uskoon oikeudenmukaisuudesta. Siksi on tärkeää, että oikeusjärjestelmä toimii avoimesti ja läpinäkyvästi ja että sen päätökset ovat perusteltuja ja ymmärrettäviä kaikille asianosaisille.¹⁸

3.1.2 Tahallisuus ja tuottamus

Teon täytyy olla myös tahallinen tai tuottamuksellinen. Tahallisuudella tarkoitetaan sitä, että teon aiheuttama seuraus on ollut joko tavoite tai tekijä on pitänyt tapahtunutta seurausta varmana tai varsin todennäköisenä. Teko lasketaan myös tahalliseksi, mikäli seuraus on ollut varmasti liitettävissä tekijän tarkoittamaan seuraukseen (RL 3:6). Rangaistuksen mittaamisessa voidaan kuitenkin ottaa huomioon mahdollinen tahallisuuden aste.

Tuottamuksen kriteerien täyttyminen määritellään RL 3:7, jossa todetaan, että ”Tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan.” Huolimattomuutta käytetään kuitenkin useammin rikossäännöksissä tuottamuksen sijasta. Huolimattomuutta, ja sen törkeyttä arvostellaan kokonaisarvosteluna tilannekohtaisesti. Arvostelussa otetaan huomioon huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, vaarannettujen etujen tärkeys sekä loukkauksen todennäköisyys, riskin oton tietoisuus sekä muita mahdollisia tilanteeseen liittyviä tekijöitä. Mikäli tapahtunut asia voidaan laskea ennemmin tapaturmaksi, kuin tuottamukselliseksi, jätetään rankaisematta (RL 3:7:3).

Tahallisuuden ja tuottamuksen käsitteet ovat keskeisiä oikeusjärjestelmissä ympäri maailmaa, sillä ne auttavat määrittelemään rikoksen vakavuuden ja tekijän rangaistusvastuun. Tahallisuus viittaa tarkoitukselliseen toimintaan, kun taas tuottamus liittyy huolimattomaan tai varomattomaan käytökseen. Näiden käsitteiden ymmärtäminen ja soveltaminen oikeustapauksissa edellyttää huolellista tutkimusta ja asiantuntemusta, ja oikeuspsykiatriset mielentilatutkimukset voivat tarjota arvokasta tietoa näiden käsitteiden arvioimiseksi ja oikeudenmukaisen päätöksen tekemiseksi.¹⁹

¹⁸ Tapani, Tolvanen ja Kemppinen. 2022. Rikosoikeus. 1. Rangaistuksen määrääminen, 2. Yhdenvertaisuusperiaate, 6. Yleistä.

¹⁹ HE 44/2002 vp, 71 ja 88.

3.1.3 Syyntakeisuus

Syyntakeisuudella tarkoitetaan henkiseen kypsytyteen sekä terveydentilaan liittyviä vähimmäisedellytyksiä. Syytetyltä vaaditaan vähintään 15 vuoden ikää sekä kyky ja tilaisuus toimia kuten oikeusjärjestys edellyttää, jotta tälle voidaan langettaa rikosoikeudellinen tuomio. Jokainen on vastuussa omista teoistaan, ja syyntakeisuuden varmistamalla katsotaan, että henkilö on tehnyt teon ymmärtäen sen tosiasialliset seuraukset. Rikoksen tehnyttä henkilöä pidetään lähtökohtaisesti aina syyntakeisena, jolloin syyntakeettomuus (ja alentunut syyntakeisuus) ovat poikkeuksia tästä.²⁰

Syylisyyssperiaatteen mukaan, jotta tekijälle voidaan tuomita rangaistus, tulee tämän osoittaa rangaistavaa syylisyyttä teoissaan. Tekijällä on oltava ollut mahdollisuus tehdä toisin. Syylisyyssperiaatteen takaamana valtio ei puutu yksilön elinpiiriin muuten kuin sellaisissa tilanteissa, joissa tekijä on rikkonut lakia omien valintojensa kautta. Kyseinen periaate sisältää vaatimuksen syyksiluettavuuden subjektiivisuudesta.²¹

Yleisen oikeuskäytännön mukaan rikoslain vaatima vähintään 15 vuoden ikä tulee täyteen vasta henkilön 15. syntymäpäivää seuraavan vuorokauden alkaessa. Koska laissa määritellään rikosvastuun edellytykseksi tekijän olevan *teon hetkellä* 15-vuotias, mutta syytetyn tarkkaa syntymäaikaa ei voida vaivattomasti selvittää. Virallisissa asiakirjoissa syntymäaika määritellään päivän tarkkuudella, joten on suoraan helpompi laskea rikosoikeudellinen vastuu alavaksi, kun syntymäpäivä on päättynyt.²²

Koska rikosoikeudellinen järjestelmä perustuu ajatukseen, että tekijä on vastuullinen sekä autonominen tekijä, johon voidaan soveltaa rikosoikeudellisia toimenpiteitä, täytyy tekijältä odottaa myös sellaista kypsyttää, jonka tarpeeksi korkea ikä tuo mukanaan. Kansainväliset sopimukset eivät suoraan määrittele tiettyä ikää, jokainen valtio itse saa määritellä missä kohdalla henkilö on tällaisen iän saavuttanut. Iän lainsäädäntöön määrittelemättä jättäminen olisi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämän ennakoitavuuden vastainen järjestely. Joissain tilanteissa 15 vuoden ikäraja saattaa tuntua oudolta, koska jokainen nuori henkilö kasvaa henkisesti eri tahdissa ja henkinen kypsyys saattaisi toisilla olla jollain mittarilla olla tarpeeksi korkea, jotta tämä ymmärtäisi teon tosiasialliset seuraukset.

YK:n lapsien oikeuksien yleissopimuksen artiklassa 40 (3 a) kuitenkin edellytetään, että tällainen ikäraja on määriteltävä lainsäädäntöön. Kun Suomessa sekä muissa Pohjoismaissa tämä ikäraja on 15 vuotta, on se joissain maissa alhaisempi. Esimerkiksi Englannissa ja Walesissa tämä ikäraja on 10 vuotta ja Saksassa 14 vuotta. Kuitenkin esimerkiksi Portugalissa se on

²⁰ HE 44/2002 vp, 46.

²¹ HE 44/2002 vp, 69.

²² Melander 2016, 207. Lisäksi KKO 2010:77.

Pohjoismaita korkeampi, 16 vuotta. Kansainvälisen rikostuomioistuimen asioissa ICC:n Rooman perussäännön artikla 26 määrittelee, että tuomioistuimen toimivalta ei ylety alle 18-vuotiaisiin henkilöihin.²³

Alle 15 vuoden ikä ei kuitenkaan poista kaikkea vastuuta, vaan heidät voidaan tuomita esimerkiksi vahingonkorvauksiin tai menettämisseuraamukseen. Näin nuoret henkilöt ovat lastensuojelulain (417/2007) 34 §:n mukaisesti sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen toimesta avohuollon tukitoimien alaisia, mikäli lapsi voi vaarantaa terveyttään tai kehitystään toiminnallaan.²⁴

Syyntakeettomaksi rikoslain 3:4.2 mukaisesti määritellään henkilö, joka ei kykene tekohtekellä joko mielisairauden, syvän vajaamielisyyden tai vakavan mielenterveyden taikka tajunnan häiriön vuoksi ymmärä teon tosiasiallista luonnetta tai oikeudenvastaisuutta. Mielisairaudella tarkoitetaan tässä tilanteessa samoja mielisairauksiksi tarkoitettuja psykoottisluonteisia tiloja kuin mielenterveyslaissa.²⁵ Näitä tiloja ovat esimerkiksi skitsofrenian eri muodot, maanisdepressiivisyys, eräät delirium-tilat sekä paranoia.²⁶

Vajaamielisyydellä tarkoitetaan kansankielellä älyllistä kehitysvammaisuutta. Tällaisiksi lasketaan käytännössä 9-vuotaan sekä sitä nuoremmalle tasolle jäävät rikoksen tekijät. Älyllinen kehitysvammaisuus on harvoin päädiagnoosi ja tärkeämpää oikeuden ratkaisun kannalta on kehitysvammaisuuden laatu ennemmin kuin vakavuus ja kuinka tämä on vaikuttanut tekohtekellä tekijän ratkaisuihin.²⁷

Vakavia mielenterveyshäiriöitä voisivat olla esimerkiksi vaikeat raja- sekä sekavuustilat ja vakaviksi tajunnan häiriöillä taas ikäheikkous, dementia tai jonkinlainen myrkytystila. Tajunnan häiriöitä voivat olla myös orgaaniset aivovammat.²⁸ Kuitenkaan itse aiheutettuja tajunnan häiriöitä, kuten humalatilaa tai muuta mahdollista päihtymystä ei oteta huomioon kuin erityisen painavista syistä syyntakeisuusarvioinnissa. Tällaisia mahdollisia painavia syitä olisivat esimerkiksi eri lääkkeiden ja alkoholin yllättävä yhteisvaikutus.²⁹

Alentuneesti syyntakeisiksi lasketaan henkilö, jonka käyttäytymisen säätely sekä kyky ymmärtää teon tosiasiallista luonnetta ovat huomattavasti heikentyneet, mutta ei kuitenkaan syyntakeettoman tasolla.³⁰ Tällöin voidaan rangaistuksen määrittelemisessä käyttää lievempää

---

²³ Melander 2016, 204-206.

²⁴ Matikkala 2010, 88.

²⁵ HE 44/2002 vp, 62

²⁶ HE 44/2002, 62-63 ja Nuutila 1997, 204.

²⁷ HE 44/2002 vp, 63.

²⁸ THL työpaperi 49/2022, 12.

²⁹ HE 44/2002 vp, 15.

³⁰ THL työpaperi 49/2022, 12.

rangaistusasteikkoa RL 6:8.3-4 mukaisesti. Rikollinen voidaan tuomita myös vuoden 2004 jälkeen täyteen rangaistukseen, vaikka tämä olisikin todettu alentuneesti syyntakeiseksi.³¹

Myös nuoren, alle 18 vuotta täyttäneen, rikoksentekijän tekemiin rikoksiin sovelletaan alennettua rangaistusasteikkoa. Vähintään säädetyn minimirangaistuksen, mutta kovimmillaan vain kolme neljäsosaa rangaistuksen enimmäismäärästä, oli sitten kyseessä sakko- tai vankeusrangaistus. Alle 18-vuotiaalle ei myöskään voida tuomita elinkautista, vaan elinkautisen sijasta voidaan tuomita kahdesta kahteentoista vuoteen vankeutta (RL 6:8).

Syyntakeettomien henkilöiden rangaistuksetta jättämistä voidaan perustella oikeudenmukaisuus, eli syyllisyysperiaatteen kannalta sekä tarkoituksenmukaisuussyin, eli rangaistuksen vaikutuksia koskevien käsityksin. Syyllisyysperiaatteen mukaan ei olisi oikeudenmukaista rangaista henkilöä, joka ei ole voinut ymmärtää syystä tai toisesta tekojensa todellista ja oikeudellista luonnetta, tai ole voinut säädellä omaa käyttäytymistään.³²

4 Mielenlilatutkimukset

Itse mielenlilatutkimuksissa suoritetaan laaja kartoitus vastaajan henkisestä terveydestä ja toimintakyvystä. Kaikki se aika, jonka vastaaja on kiinni mielenlilatutkimuksissa, otetaan pois mahdollisesta lopullisesta vankeusrangaistuksesta. Tämä voi merkitä merkittävää vaikutusta syytetyn tulevaan kohtaloon, sillä asianomaisen vapaus ja oikeudet voivat riippua suuresti mielenlilatutkimuksen tuloksista.³³

On kuitenkin syytä huomata, että ilman mielenlilatutkimustakin voidaan saada tarpeeksi selvästi riittävä selvitys syytetyn syyntakeisuuden tasosta, jos tuomioistuimelle esitetään alan erikoislääkärin lausunto. Tämä pätee erityisesti tapauksissa, joissa vastaaja on vakavasti sairas tai on jo ollut pidempään psykiatrisessa sairaanhoidossa hoidettavana.³⁴

Mielenlilatutkimukset saattavat kuitenkin olla kohtuuttomia vastaajan kannalta. Lievissä rikoksissa harvoin päädytään tutkimuksiin, sillä mielenlilatutkimus voi olla kovempi vapaudenmenetys kuin rikoksesta saatava mahdollinen tuomio. Lisäksi on huomioitava mielenlilatutkimusten korkeat taloudelliset kustannukset. Nämä kustannukset maksetaan valtion rahoista, eikä niitä voida siirtää vastaajan maksettaviksi. Tästä syystä mielenlilatutkimusten

---

³¹ Matikkala, 2010, 98.

³² HE 44/2002 vp. 9 ja 46.

³³ Korhonen, 2006, 79.

³⁴ HE 44/2002 vp, 49.

teettäminen voi yksittäisissä tapauksissa olla suhteettoman hintava tapa selvittää syytetyn syyntakeisuuden aste.³⁵

Kokonaisuudessaan mielentilatutkimukset voivat siis vaikuttaa merkittävästi sekä oikeusprosessiin että syytetyn tulevaan kohtaloon, ja niiden käyttöä tulisi harkita tarkkaan ottaen huomioon sekä oikeudelliset että inhimilliset näkökulmat.

Mielentilatutkimukset eivät ole vain nykypäivän ilmiö, vaan niillä on pitkä historia oikeusjärjestelmässä. Ihmisten mielentilaa ja -terveyttä on tutkittu jo vuosisatojen ajan eri muodoissaan, ja niiden käyttö ja merkitys ovat vaihdelleet ajan ja kulttuurin mukaan. Ihmisten mielenterveysongelmat ovat olleet tiedossa pitkään, ja niitä on yritetty hoitaa eri aikakausien ymmärryksen puitteissa. Historiallisesti hoito on ollut usein rankkaa ja sairaita on pidetty riivattuina, jopa kiduttamalla heitä on yritetty auttaa pääsemään harhoistaan. Mielenterveyskärtsijöitä on pidetty kahleissa ja kidutettu, ja vielä 1700- ja 1800-luvuilla heitä saatettiin sulkea julkisiin hälleihin yleisön pilkan kohteeksi. Joissain tapauksissa kuritusvankilaan vieminen saattoi olla parempi vaihtoehto, sillä siellä tarjottiin ainakin mahdollisuus hoitoon ja liikkuvapauteen.³⁶

Mielentilatutkimukset alkoivat löytää nykyaikaista muotoaan 1800-luvulla, kun psykiatrian kehitys alkoi nopeutua ja lääketieteelliset tutkimukset alkoivat vaikuttaa mielenterveyden käsittelyyn. Esimerkiksi Ranskan lääkäri Philippe Pinel teki merkittävää työtä mielenterveyspotilaiden hoidon ja kohtelun parantamiseksi 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa. Samalla lääketiede alkoi kehittyä kohti modernia psykiatriaa, jossa mielenterveysongelmia pyrittiin ymmärtämään ja hoitamaan tieteellisemmin ja inhimillisemmin.³⁷

Mielentilatutkimusten historia Suomessa liittyy tiiviisti maan oikeusjärjestelmän kehitykseen ja psykiatrian kehitykseen. Kuten monissa muissakin maissa, mielisairauksien käsittely Suomessa alkoi keskiajalla, jolloin mielenterveysongelmaisia pidettiin usein yliluonnollisesti sairastuneina ja heidät suljettiin eristettyihin laitoksiin.³⁸

1800-luvulla alkoi Suomessa tapahtua muutoksia mielenterveyskäsityksissä ja hoidossa. Vuonna 1841 perustettiin Helsingin ensimmäinen psykiatrinen sairaala, Lapinlahden sairaala, jonka tehtävänä oli hoitaa mielisairaita. Tämä oli tärkeä askel kohti nykyaikaista psykiatriaa Suomessa.³⁹

---

³⁵ Korhonen 2006, 79.

³⁶ Mäkelä, 2008, 3.

³⁷ Mäkelä 2008, 4-5.

³⁸ Pakkotoimenpiteiden käyttö kehitysvammaisten ja psyykkisesti sairaiden laitoshoidossa, Psykiatrisen sairaanhoidon historiaa, 1997.

³⁹ Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Lapinlahden sairaala-alue, 2009.

Mielentilatutkimusten osalta merkittävä käännekohta oli 1880-luvulla, jolloin Suomessa tuli voimaan asetus mielisairaiden hoitolaitoksista. Tämä asetus määritteli mielisairaaloiden tehtävät ja niiden toiminnan periaatteet, ja se vaikutti merkittävästi mielenterveyspotilaiden hoidon ja kohtelun kehittymiseen maassa.⁴⁰

Suomen mielisairaslainsäädäntö eteni hitaasti itsenäistymisen jälkeen, mutta tämä hidastelu johtui enemmän yhteiskunnallisista ja maailmanpoliittisista oloista kuin tahdon puutteesta. Vuoden 1938 mielisairaslaki tuli voimaan ennen toista maailmansotaa, vaikka sitä varjosti voimakas lama-aika. Mielisairaslaki oli osa laajempaa sosiaalilainsäädännön uudistusta 1920-luvulla. Hallinnon tehokkuuden lisääntyminen itsenäistymisen jälkeen loi paremmat edellytykset tarkemmille lakeille, vaikka tämä ei heti näkynytkään mielisairaslainsäädännössä.⁴¹

Mielentilatutkimusten käyttö ja merkitys ovat jatkaneet kehittymistään Suomessa, ja nykyaikain mielentilatutkimuksia tehdään osana rikosoikeudenkäyntejä ja oikeusprosesseja. On kuitenkin tärkeää huomata, että mielentilatutkimusten menetelmiä ja käytäntöjä on pyritty kehittämään ja standardisoimaan entistä paremmin, ja niiden käyttöä tarkastellaan aina kriittisesti niin oikeusjärjestelmän kuin terveydenhuollon näkökulmasta.⁴²

5 Oikeuspsykiatria liittyvä lainsäädäntö

Oikeuspsykiatriseen toimintakokonaisuuteen liittyvä lainsäädäntö on jaettu useisiin eri lakeihin, joiden tarkoituksena on säännellä eri osa-alueita, kuten oikeudenkäyntimenettelyjä, mielenterveyspotilaiden hoitoa ja erityistarpeiden huomioimista rikosoikeudellisissa prosesseissa. Näitä lakeja ovat muun muassa:

Oikeudenkäymiskaari (4/1734), joka sisältää säännökset oikeudenkäynnin periaatteista ja menettelyistä, mukaan lukien mielentilatutkimusten suorittaminen ja niiden merkitys oikeusprosesseissa.

Mielenterveyslaki (1116/2004), joka määrittelee mielenterveyspotilaiden oikeudet ja aseman terveydenhuollossa, sisältäen säännökset mielentilatutkimuksista ja mielentilalausekkeiden käytöstä oikeudenkäynneissä.

---

⁴⁰ Pakkotoimenpiteiden käyttö kehitysvammaisten ja psyykkisesti sairaiden laitoshoidossa, Psykiatrisen sairaanhoidon historiaa, 1997.

⁴¹ Mäkelä 2008, 126.

⁴² Ahlgren-Rimpiläinen & Puusa 2018, 9.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977), joka sisältää säännökset kehitysvammaisten henkilöiden erityistarpeiden huomioimisesta oikeusprosesseissa ja mielentilatutkimusten suorittamisesta heidän kohdallaan.

Rikoslaki (39/1889), jossa määritellään rikokset ja niiden seuraamukset, sisältäen säännökset mielentilatutkimusten käytöstä rikosoikeudenkäynneissä ja rikollisen syyntakeisuuden arvioinnista.

Laki pitkäaikaissankien vapauttamismenettelystä (781/2005), jossa säädelään pitkäaikaissankien vapauttamista ja heidän mahdollista uudelleen sopeuttamistaan yhteiskuntaan, jolloin mielentilatutkimukset voivat olla osa heidän vapauttamismenettelyjään.

Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa (21/1987), joka määrittelee säännöt ja menettelytavat rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa kansainvälisessä yhteistyössä, mukaan lukien mielentilatutkimusten hyväksyttävyyden ja tunnustaminen muiden maiden kanssa.

Laki Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksesta (668/2008), joka määrittelee Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen toiminnan ja tehtävät, joihin voi liittyä myös mielenterveyden arviointiin ja mielentilatutkimuksiin liittyviä vastuita.

Hallintolaki (434/2003), joka sisältää säännökset viranomaisten toiminnasta ja päätöksenteosta, jotka voivat liittyä esimerkiksi mielentilatutkimusten määräämiseen tai tulosten hyväksymiseen viranomaisten toimesta.

Nämä lait muodostavat kokonaisuuden, joka ohjaa oikeuspsykiatrista toimintaa Suomessa ja säätelee mielentilatutkimusten käyttöä ja merkitystä osana oikeusprosesseja ja terveydenhuoltoa. Seuraavaksi kirjoitan tarkemmin muutamasta.

5.1 Oikeudenkäymiskaari

Oikeudenkäymiskaaren (4/1734) todistelua käsittelevässä 17 luvussa, tarkemmin pykälässä 37, säädetään mielentilatutkimuksista oikeudenkäynnin yhteydessä. Tämä laki antaa tuomioistumelle toimivallan määrätä rikosasian vastaaja mielentilatutkimuksiin, jos vastaaja on menettänyt syytteessä kuvatulla tavalla ja jos tutkimuksen suorittaminen on perusteltua. Pykälän taustalla vaikuttavat myös lain esitöissä esille tuodut näkökohdat, jotka antavat yksityiskohdaisempaa ymmärrystä lakimuutosten tavoitteista ja käytännön soveltamisesta.

Hallituksen esityksessä (46/2014 vp), mikä johti lain säätämiseen, korostettiin tarvetta selvittää ja täsmentää mielentilatutkimusten suorittamista koskevia säännöksiä

oikeudenkäymiskaaren puitteissa. Tavoitteena oli varmistaa oikeudenmukainen ja asianmukainen menettely, joka huomioi sekä vastaajan oikeudet että oikeudenkäynnin sujuvuuden. Esityksessä korostettiin myös tarvetta säilyttää tasapaino vastaajan oikeuksien ja yleisen oikeusturvan välillä.⁴³

Lain esitöissä on käsitelty myös mielentilatutkimusten merkitystä todisteina oikeudenkäynnissä. Niissä on painotettu tutkimusten luotettavuutta ja objektiivisuutta sekä niiden roolia oikeudenkäynnin asianmukaisessa etenemisessä. Samalla on kiinnitetty huomiota siihen, että tutkimusten tulee perustua asianmukaisiin menetelmiin ja standardoituihin käytäntöihin, jotta niiden antama informaatio olisi mahdollisimman luotettavaa ja hyödyllistä oikeudenkäynnin kannalta.⁴⁴

5.2 Mielenterveyslaki

Mielenterveyslaki (1116/1990) kattaa laajasti mielentilatutkimusten suorittamista koskevat säännökset. Hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp) korostetaan mielentilatutkimusten tärkeyttä oikeusprosessissa ja niiden merkitystä yksilön oikeusturvan kannalta. Hallituksen esitys tarjoaa syvällisen katsauksen mielentilatutkimusten käytäntöihin ja menettelytapoihin, joita lain tulee ohjata.

Mielenterveyslain luku 3 sisältää yksityiskohtaiset määräykset mielentilatutkimuksiin liittyvistä käytännöistä ja menettelytavoista, jotka ovat linjassa hallituksen esityksen suositusten kanssa. Näiden säännösten tavoitteena on taata, että mielentilatutkimukset toteutetaan asianmukaisesti ja että tutkimukseen osallistuvien henkilöiden oikeudet turvataan tehokkaasti.

Lisäksi hallituksen esityksessä painotetaan valtion roolia mielentilatutkimusten kustantajana. Vaikka tutkimukset saattavatkin tapahtua hyvinvointialueen sairaalassa tai toimintayksikössä, valtio vastaa kuitenkin kustannuksista. Tämä varmistaa, että kaikilla henkilöillä, riippumatta siitä missä mielentilatutkimus suoritetaan, on yhtäläinen pääsy asianmukaiseen hoitoon ja tutkimukseen.⁴⁵

Kaiken kaikkiaan hallituksen esitys ja mielenterveyslain säännökset yhdessä muodostavat vahvan perustan mielentilatutkimusten asianmukaiselle ja oikeudenmukaiselle toteuttamiselle Suomen oikeusjärjestelmässä. Tämä edistää merkittävästi oikeudenmukaisuutta ja yksilön oikeuksien kunnioittamista oikeusprosessin eri vaiheissa.

---

⁴³ HE 46/2014 vp, 155.

⁴⁴ HE 46/2014 vp, 55.

⁴⁵ HE 151/2009 vp, 16-17.

5.3 Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta

Lain Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta (668/2008) voimaan tulo on ollut merkittävä virs-
tanpylväs, joka toi oikeuspsykiatriset toiminnot osaksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen
(THL) laajempaa toimialaa. Hallituksen esityksessä (124/2008 vp) korostetaan tätä lakimuu-
tosta osana laajempaa strategiaa terveydenhuollon ja oikeuslaitoksen yhteistyön tiivistä-
miseksi, mikä on keskeistä oikeudenmukaisen ja tehokkaan oikeuspsykiatrisen arvioinnin var-
mistamiseksi.⁴⁶

Lain myötä määritellään tarkasti oikeuspsykiatristen asioiden lautakunnan jäsenistön asian-
tuntemusvaatimuksia. Hallituksen esityksessä (HE 124/2008 vp) korostetaan jäsenten riittävän
asiantuntemuksen merkitystä oikeuspsykiatristen asioiden pätevän käsittelyn ja ratkaisemisen
kannalta. Esityksessä korostetaan erityisesti puheenjohtajan roolia ja vaatimusta hänen tar-
vittavasta asiantuntemuksestaan, mikä varmistaa lautakunnan päätösten laadukkuuden ja pä-
tevyden.⁴⁷

Oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta käsittelee ja ratkaisee oikeudenkäymiskaaren 17 lu-
vun 45 §:ssä määritellyt henkilön mielentilaa tai vaarallisuutta koskevat lausuntoasiat, sekä
asiat, jotka liittyvät rikoksesta syytetyn tai epäillyn, tai mielentilansa vuoksi rangaistukseen
tuomitsematta jätetyn henkilön määräämiseen psykiatriseen sairaalahoitoon tai hoidettavaksi
erityishuoltolaitoksessa, ja näiden hoitojen lopettamiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitok-
sessa toimii tämän lautakunnan puheenjohtaja ja jäsenet, joista yksi edustaa oikeustieteel-
listä, kaksi psykiatrista, ja yksi kehitysvammahuollon asiantuntemusta. Lautakunta asetetaan
neljäksi vuodeksi kerrallaan sosiaali- ja terveysministeriön päätöksellä Terveiden ja hyvin-
voinnin laitoksen esityksestä, ja jäsenillä on henkilökohtaiset varajäsenet.⁴⁸

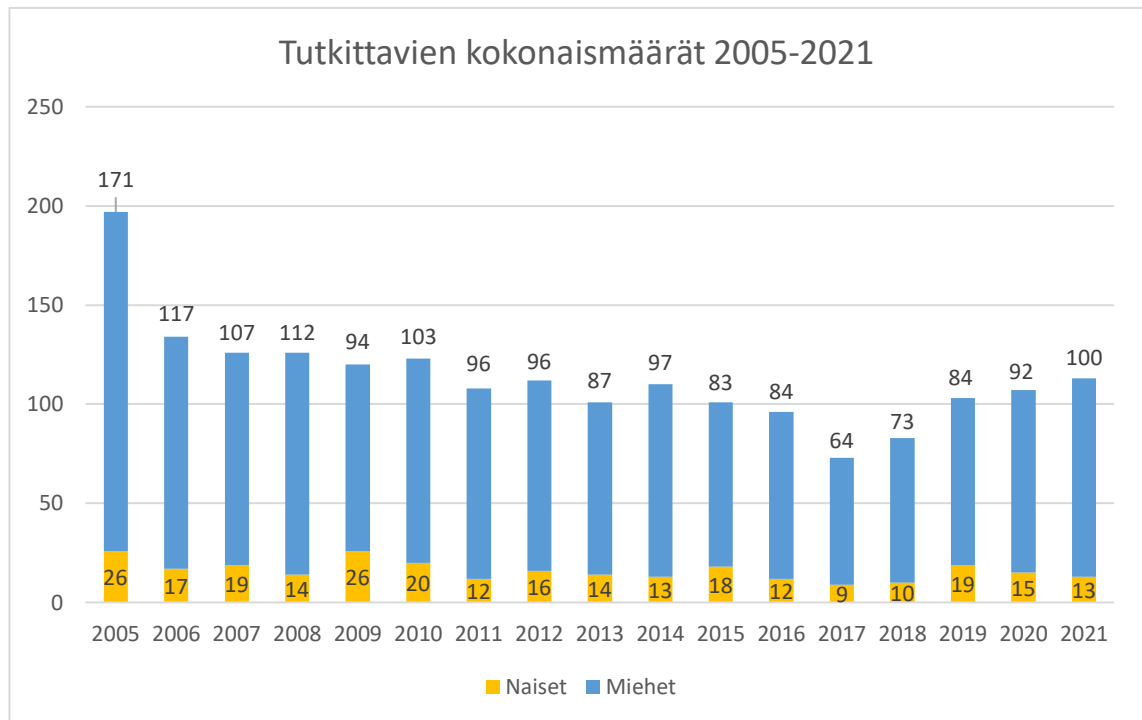
---

⁴⁶ HE 124/2008 vp, 3.

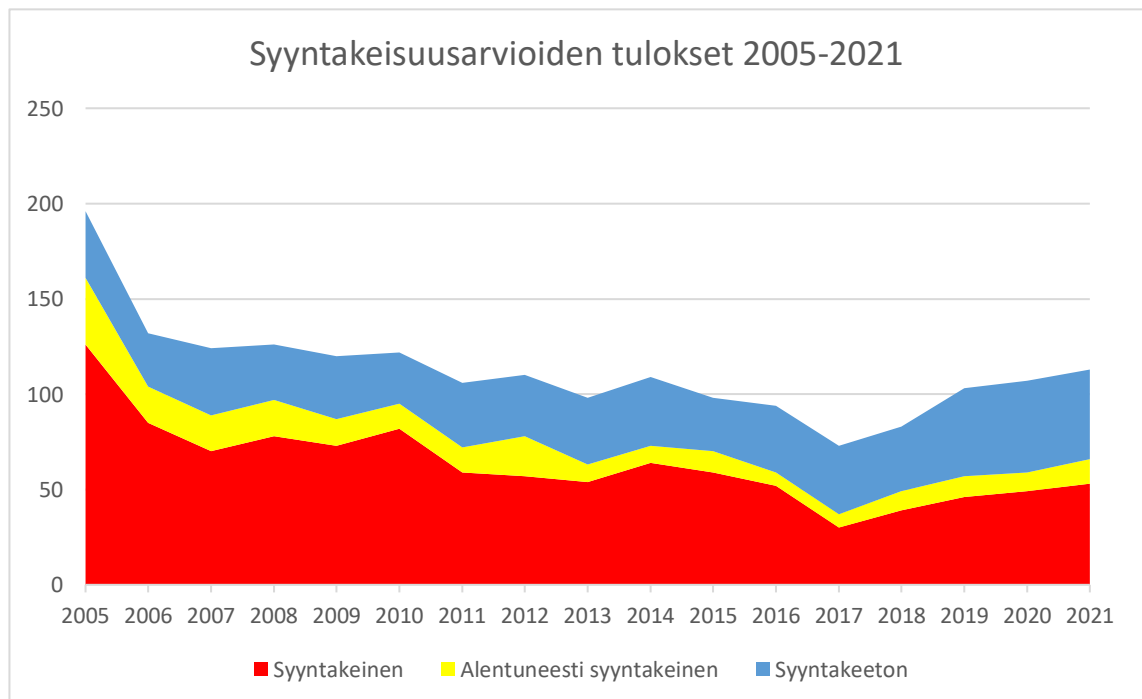
⁴⁷ HE 151/2009 vp, 23.

⁴⁸ Sosiaali- ja terveysministeriön asettamispäätös. VN/20710/2021-STM-8, 1.

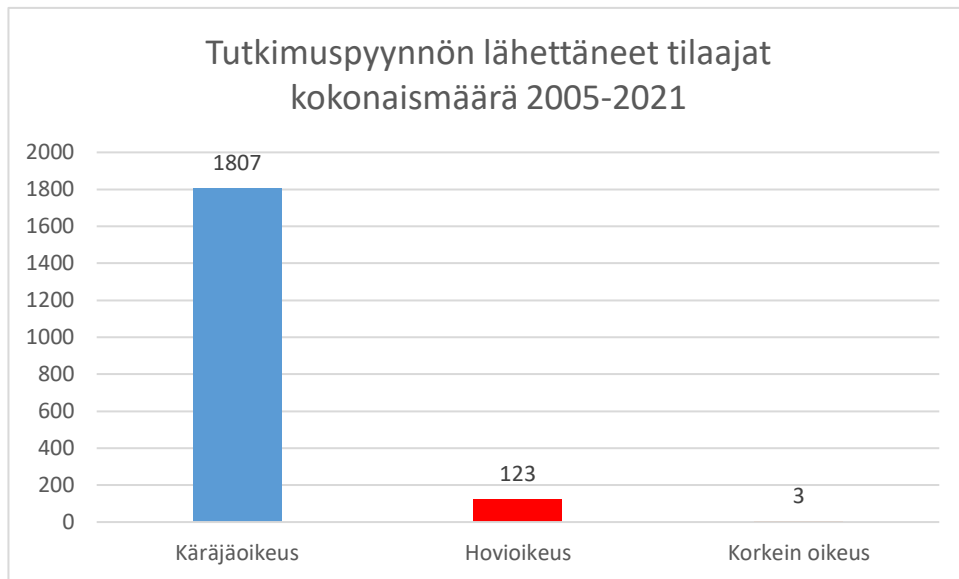
6 Tilastoja

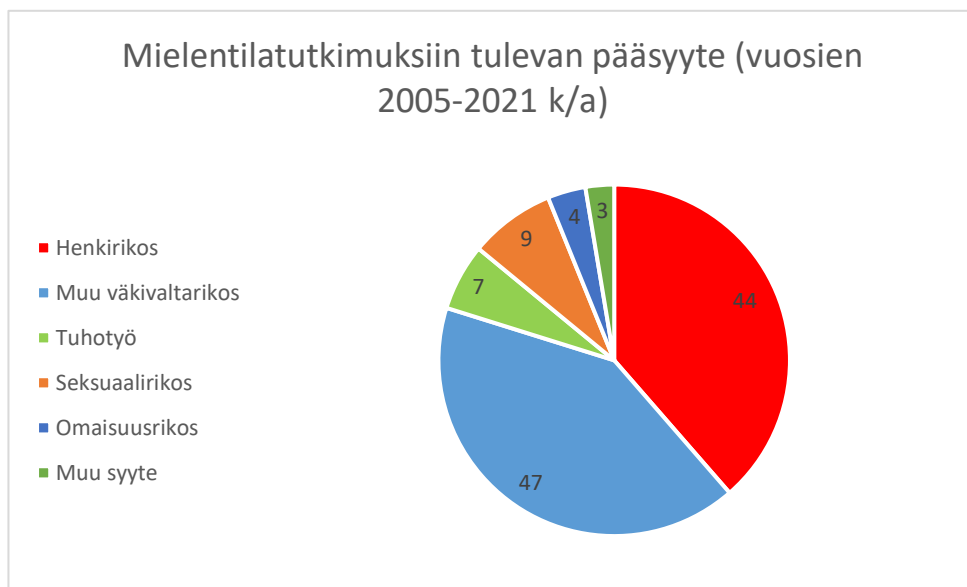
Kuvio 1: Oikeuspsykiatriaisten tutkimusten määrä vuosina 2005-2021. (Lähde: THL).

Kuvio 2: THL:n suorittamien syyntakeisuusarvioiden tulokset vuosina 2005-2021. (Lähde: THL).

Kuvio 3: THL:lle tutkimuspyynnön lähettäneet tahot yhteensä vuosien 2005-2021 aikana (Lähde: THL).

Kuvio 4: THL:n mielentilatutkimuksiin tulevan pääsyyte, vuosittainen keskiarvo ajalta 2005-2021. (Lähde: THL).

7 Vertailua muihin maihin

Oikeuspsykiatriset mielentilatutkimukset ovat keskeinen osa monien maiden oikeusjärjestelmiä, ja niitä käytetään arvioimaan yksilön mielentilaa ja syyntakeisuutta oikeudenkäynneissä. Näiden tutkimusten avulla pyritään selvittämään, kykeneekö henkilö ymmärtämään tekojensa seurauksia ja vastaamaan niistä.⁴⁹

Ruotsi:

Ruotsissa oikeuspsykiatriset mielentilatutkimukset ovat osa oikeusjärjestelmän toimintaa. Tutkimuksia voidaan määrätä tapauksissa, joissa epäillään syytetyn syyntakeisuutta tai kykyä vastata teoistaan. Ruotsissa noudatetaan samankaltaisia menettelytapoja ja käytäntöjä kuin Suomessa mielentilatutkimusten suorittamiseksi. Tutkimuksia tekevät psykiatrit ja muut asiantuntijat, ja niiden tuloksia käytetään oikeudenkäynneissä päätöksenteon tukena, eivätkä ne sido tuomioistumia.⁵⁰

Irlanti:

Irlannissa oikeuspsykiatriset mielentilatutkimukset ovat olennainen osa oikeusjärjestelmää. Tutkimuksia voidaan määrätä tapauksissa, joissa on epäilyksiä syytetyn mielentilasta tai syyntakeisuudesta. Vaikka käytännöt voivat vaihdella Suomesta poiketen, periaatteessa Irlannissa noudatetaan samankaltaisia menettelyjä mielentilatutkimusten suorittamiseksi. Suurin ero on siinä, että Irlannissa voidaan pääsääntöisesti tuomita mielenterveydenhäiriön vuoksi syyttömäksi tai kokonaan syylliseksi, ilman alentunutta syyntakeisuutta. Tutkimukset suoritetaan usein psykiatrien ja muiden asiantuntijoiden toimesta sairaalassa tai poliklinisesti 2 viikon kuluessa, ellei muuten erikseen määrätä. Lisäksi tutkiva lääkäri kutsutaan oikeuden istuntoon henkilökohtaisesti kuultavaksi.⁵¹

Yhdysvallat:

Perinteisesti Yhdysvalloissa on ollut käytössä mielentilatutkimuksia, jotka voivat johtaa syyntakeettomuuden julistamiseen tietyissä tapauksissa. Lisäksi on olemassa käytäntöjä, jotka liittyvät alentuneeseen syyntakeisuuteen, joka voi vaikuttaa syytteen muotoon tai tuomion koventamiseen. Yhdysvaltojen oikeusjärjestelmässä syyntakeettomuuden ja alentuneen syyntakeisuuden käsittely voi olla monimutkaista ja vaihdella osavaltion mukaan. Osavaltioilla on omat lait ja käytännöt tällaisissa asioissa, ja ne saattavat myös käyttää erilaisia kriteereitä ja

⁴⁹ THL Työpaperi 49/2022, 75.

⁵⁰ THL Työpaperi 49/2022, 24.

⁵¹ THL Työpaperi 49/2022, 72-73.

menettelyjä näiden tilojen määrittelemiseksi ja arvioimiseksi.⁵² Kuitenkin Yhdysvalloissa on vastaajan vastuulla toimittaa oikeudelle todisteita mahdollisesta syyntakeettomuudesta (U.S.C. § 17(b)).

Näin ollen oikeuspsykiatriset mielentilatutkimukset ovat merkittävä osa oikeusjärjestelmää useissa maissa, ja niiden käytössä noudatetaan erilaisia käytäntöjä ja menettelytapoja. Jokaisella maalla on omat lainsäädännölliset ja käytännölliset näkökulmansa oikeuspsykiatristen tutkimusten käyttöön päätöksenteossa.

8 Esimerkkitapauksia

Kuortin ABC:n paloittelumurhaaja ja Tesoman vuonna 1994 syntynyt murhaaja ovat kaksi esimerkkiä tapauksista, joissa oikeuslaitos käytti mielentilatutkimuksia päätöksenteossa. Näissä tapauksissa pyrittiin arvioimaan tekijöiden syyntakeisuutta sekä mielentilan mahdollista vaikutusta tekoihin.

Kuortin ABC:n paloittelumurhaajan tapauksessa tutkimuksilla pyrittiin selvittämään tekijän mielentilaa ja mahdollisia taustatekijöitä, jotka saattoivat vaikuttaa hänen tekoihinsa. Oikeuspsykiatriset asiantuntijat suorittivat perusteellisia tutkimuksia ja antoivat lausuntoja tekijän mielentilasta. Tämä auttoi oikeuslaitosta arvioimaan tekijän syyntakeisuutta ja tekoon mahdollisesti vaikuttaneita seikkoja, päätyen lopulta tuomitsemaan vastaajan syyntakeisena.⁵³

Tesoman murhaajan tapauksessa nuoren tekijän ikä ja mahdollinen psyykkinen tila otettiin huomioon oikeudenkäynnissä. Oikeuspsykiatriset tutkimukset suoritettiin tarkoituksena selvittää tekijän syyntakeisuutta ja mielentilan vaikutusta tekoon. Näiden tutkimusten tulokset ja asiantuntijalausunnat otettiin huomioon oikeudenkäynnissä, kun tekijä jätettiin tuomitsematta murhasta syyntakeettomana ja määrättiin sen sijaan psykiatriseen laitoshoidon.⁵⁴

Näissä tapauksissa mielentilatutkimuksia käytettiin päätöksenteossa oikeuslaitoksen toimesta arvioimaan tekijöiden syyntakeisuutta ja mahdollisia mielentilan vaikutuksia tekoihin. Oikeuspsykiatristen asiantuntijoiden tutkimukset ja lausunnot tarjosivat arvokasta tietoa oikeudenkäynnin käsiteltäväksi ja auttoivat varmistamaan oikeudenmukaisen ja asianmukaisen päätöksenteon.

---

⁵² AAPL Practice Guideline for the Forensic Psychiatric Evaluation of Competence to Stand Trial, 2007, S11-S21.

⁵³ Raa'asta murhasta Joutsassa syytetty mies syyllistyi veritekoon - murhasyyte arvioidaan vasta mielentilatutkimuksen valmistuttua, YLE, 2019.

⁵⁴ Tesoman murhasta epäillyn mielentilatutkimus valmistui: "Ei mitään yllättävää", YLE, 2018.

9 Tulevaisuuden pohdintaa

Tulevaisuudessa oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten rooli syyntakeettomuuden arvioinnissa voi kokea merkittäviä muutoksia monien eri tekijöiden vaikutuksesta. Teknologian jatkuvan kehityksen myötä uudet innovaatiot, kuten neurokuvantaminen ja geneettinen tutkimus, ovat tarjoamassa entistä tarkempia ja objektiivisempia menetelmiä mielenterveysongelmien diagnosointiin ja arviointiin. Tämä voi johtaa oikeuspsykiatristen tutkimusten luotettavuuden parantumiseen ja tarjota uusia työkaluja syyntakeettomuuden arvioinnissa.

Yhteiskunnan kasvava tietoisuus mielenterveysasioista voi myös vaikuttaa oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten tulevaisuuteen. Kun ymmärrys mielenterveysongelmista ja niiden vaikutuksesta yksilön käyttäytymiseen ja päätöksentekoon lisääntyy, oikeusjärjestelmä saattaa reagoida ottamalla entistä paremmin huomioon mielenterveysnäkökohdat syyntakeettomuuden arvioinnissa.

Toinen merkittävä muutos voi tapahtua monitieteisen lähestymistavan yleistymisen myötä. Oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten ja muiden lääketieteellisten sekä psykologisten tutkimusten välinen yhteistyö voi syventyä, mikä mahdollistaa monipuolisempien ja kattavampien arviointimenetelmien kehittämisen. Tämä voi auttaa oikeusjärjestelmää ymmärtämään paremmin yksilön kokonaistilannetta ja tekemään tarkempia päätöksiä syyntakeettomuuden arvioinnissa.

Lisäksi lainsäädännön ja käytäntöjen kehitys voi muokata oikeuspsykiatristen tutkimusten käytäntöjä vastaamaan nyky-yhteiskunnan tarpeita ja ymmärrystä mielenterveydestä. Esimerkiksi lainsäädännön muutokset ja oikeustapausten pohjalta tehtyjen ennakkotapausten vaikutuksesta voidaan nähdä uusia suuntauksia syyntakeettomuuden arvioinnissa.

Keskustelu eettisistä ja moraalisisista kysymyksistä liittyen mielenterveysongelmien arviointiin oikeusprosessissa saattaa myös jatkua. On tärkeää tarkastella tarkasti sitä, miten yksilön mielenterveyttä arvioidaan oikeusprosessissa ja miten syyntakeettomuus määritellään, jotta oikeudellinen päätöksenteko olisi mahdollisimman tasapuolista ja oikeudenmukaista.

Kaiken kaikkiaan oikeuspsykiatristen mielentilatutkimusten rooli syyntakeettomuuden arvioinnissa voi kehittyä monin eri tavoin tulevaisuudessa, ja on hyvä pysyä ajan tasalla näistä kehityskuluista oikeudenmukaisen oikeusjärjestelmän varmistamiseksi.

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

AAPL Practice Guideline for the Forensic Psychiatric Evaluation of Competence to Stand Trial, 2007. Teoksessa Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online December 2007. Viitattu 15.4.2024. https://jaapl.org/content/jaapl/35/Supplement_4/S3.full.pdf

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Viitattu 15.4.2024. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/20149471-38b2-4cc8-94b7-2f6b3feed81d/content>

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa: Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Helsinki: Talentum.

Korhonen, P. 2006. Syytetyn mielentilan tutkiminen. Teoksessa Lappalainen, J. & Ojala, T. (toim.). 2006. Kirjoituksia todistusoikeudesta. Viitattu 15.4.2024. https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/kirjoituksiatodistusoikeudesta2006/JPfULfz9b/Kirjoituksia_todistusoikeudesta_2006.pdf

Mäkelä, J. 2008. Hourinhoitoasetuksesta mielenterveyslakiin. Viitattu 15.4.2024. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/8760/URN_NBN_fi_joy-20080030.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Matikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki: Edita.

Melander, S. 2016. Rikosvastuun yleiset edellytykset. Helsinki: Tietosanoma.

Virallislähteet

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 1/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 124/2008 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta.

HE 151/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain, mielenterveyslain, Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain muuttamisesta.

HE 46/2014 vp. Hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Muut lähteet

Ahlgren-Rimpiläinen ja Puusa. 2008. Mielentilatutkimus- ja vaarallisuusarvio-opas. Viitattu 24.4.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137277/URN_ISBN_978-952-343-244-4.pdf

Koskinen, 2018. Tesoman murhasta epäillyn mielentilatutkimus valmistui: ”Ei mitään yllättävää”. YLE. Viitattu 15.4.2024. <https://yle.fi/a/3-10396035>

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Lapinlahden sairaala-alue. 2009. Museovirasto. Viitattu 15.4.2024. https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=415

Oleander-Turja, 2021. Muistitikku koitui insinöörin kohtaloksi Pohjois-Koreassa - sisälsi ulkomaista viihdettä. Iltalehti. Viitattu 15.4.2024. <https://www.iltalehti.fi/ulko-maat/a/fe450d8d-75de-4a07-8f36-060329c6d86f>

Pakkotoimenpiteiden käyttö kehitysvammaisten ja psyykkisesti sairaiden laitoshoidossa. 1997. Helsingin Sanomat. Viitattu 24.4.2024. <https://web.archive.org/web/20070613084159/http://www.wedu oulu.fi/sampo/97-98/logo/appro/val-latto/historia.htm>

Seppälä, 2019. Raa’asta murhasta Joutsassa syytetty mies syyllistyi veritekoon - murhasyyte arvioidaan vasta mielentilatutkimuksen valmistuttua. YLE. Viitattu 15.4.2024. <https://yle.fi/a/3-10662391>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2021. Asettamispäätös VN/20710/2021-STM-8. Viitattu 6.5.2024. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/023a08fc-a51e-4892-8954-c0620b1d5b2a/4f4ec9cc-d091-4e02-9bd8-6fdbae00efa0/ASETTAMISPAA-TOS_20220427121127.PDF

Oikeuskäytäntö

KKO:2010:77, 28.10.2010/2129.

Julkaisemattomat lähteet

Kuviot

Kuvio 1: Oikeuspsykiatriaisten tutkimusten määrä vuosina 2005-2021. (Lähde: THL).	22
Kuvio 2: THL:n suorittamien syyntakeisuusarvioiden tulokset vuosina 2005-2021. (Lähde: THL).	22
Kuvio 3: THL:lle tutkimuspyynnön lähettäneet tahot yhteensä vuosien 2005-2021 aikana (Lähde: THL).	23
Kuvio 4: THL:n mielentilatutkimuksiin tulevan pääsyyte, vuosittainen keskiarvo ajalta 2005- 2021. (Lähde: THL).	23

Liitteet

Liite 1: THL:n oikeuspsykiatrian tilasto 2005-2021.	32
--	----

